

Наталія Вячеславівна Кононенко,
старший лаборант кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ СИСТЕМНОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито логіку обґрунтування і зміст педагогічних умов формування у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів системності професійно-педагогічних знань. Схарактеризовано поняття «педагогічні умови», «системність професійно-педагогічних знань», наведено аргументи щодо формулювання педагогічних умов, які забезпечують досягнення студентами системної якості в процесі опрацювання і усвідомлення базових педагогічних категорій і понять, що розкривають сутність, предмет, цілі та способи здійснення вихователем професійної діяльності з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: педагогічні умови, системність знань, професійно-педагогічні знання, підготовка майбутніх вихователів.

Наприкінці ХХ - початку ХХІ століття перед освітою гостро постала проблема приведення цілей, змісту і способів навчання у відповідність до викликів і потреб сучасної теоретичної і практичної діяльності людини. Визначена на підставі аналізу наслідків глобалізації, інформатизації, диверсифікації та інших трендів розвитку суспільної практики, обговорювана на численних форумах міжнародного, національного і регіонального рівнів, ця проблема в контексті вищої професійної освіти актуалізувала питання якості підготовки фахівців.

Дослідженнями доведено, що однією з найбільш важливих ознак сучасного світу, яку необхідно враховувати в процесі підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, виступає усвідомлення цілісності і системного характеру всіх процесів, що відбуваються у природі, суспільстві і життєдіяльності самої людини (Н. Абрамова, Е. Афанасьєв, Л. фон Берталанфі, І. Блауберг, В. Садовський, В. Тюхтін, А. І. Уйюмов, Е. Юдін та інші.). Сприйняття світу крізь призму системного підходу і системних знань стають запорукою ефективності, удосконалення і покращання якості результатів людської діяльності у всіх сферах духовного і матеріального виробництва.

Підготовка сучасних педагогів до оволодіння формами мислення і способами рішення практичних проблем відповідних до викликів сьогодення актуалізує проблему якості їх професійно-педагогічних знань і управління процесом їх формування. Досягнення цієї якості вимагає дослідження і виявлення педагогічних умов, за наявності яких вона може бути сформованою у студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі їхньої підготовки до професійної діяльності у виші.

Мета статті – розкрити логіку обґрунтування і зміст педагогічних умов формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань.

Потреба у розкритті сутті системності знань, умов її формування в процесі професійної підготовки фахівців у виші визначається визнанням

системної природи речей і процесів, що оточують людину, і системного характеру її діяльності [1, 3]. Системність знань породжується з пізнання системної природи явищ і процесів і адекватного відображення їх у свідомості. Змістом системності знань виступають поняття, судження, теорії, що описують структуру системи; характер і спосіб зв'язку її елементів, завдяки яким вони взаємодіють, впливають і доповнюють один одного, створюючи нову системну властивість [5, 6].

У контексті професійної підготовки у виші майбутніх вихователів системність професійно-педагогічних знань виявляє структурованість і підпорядкованість особистих уявлень про сутність і природу дошкільного дитинства, закони і закономірності, принципи і напрями особистісного розвитку дітей раннього і дошкільного віку педагогічними засобами; форми і методи, варіанти дій в організації взаємодії учасників освітньо-виховного процесу у ДНЗ. Фактично системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів виявляє ступінь інтеграції у їхній свідомості розрізнених знань із фахових методик і технологій виховання дитини в цілісну модель педагогічного процесу, що створюється і скеровується їх власною діяльністю.

У дослідженні виходили з того, що поняття «умова» трактують як обставину, від наявності якої залежить досягнення бажаного результату, або як середовище, в якому щось відбувається. На погляд філософії, це поняття відображає відношення певного предмета (явища, процесу) до оточуючих його явищ і процесів. Відтак, педагогічні умови розуміємо як якісну характеристику об'єктивних чинників освітнього середовища, що відображають основні вимоги до його організації; це сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, що цілеспрямовано створюються і реалізуються в освітньому середовищі та гарантовано забезпечують досягнення визначеної мети.

З аналізу досліджень, у яких подано обґрунтування педагогічних умов, правомірно дійти

висновку, що вони об'єднуються за трьома основними групами. Це педагогічні умови: 1) інформаційного спрямування, що базуються на вдосконаленні змісту освіти або когнітивної (інтелектуальної) складової педагогічного процесу; 2) технологічного спрямування, що передбачають удосконалення форм, методів, засобів організації освітньої або навчальної діяльності; 3) особистісного спрямування, що передбачає активізацію, персоніфікацію, індивідуалізацію поведінки і діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Приймаючи цю класифікацію за основу в обґрунтуванні педагогічних умов формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів, виходили з того, що розвиток і зміна якісних характеристик діяльності протікає як розвиток і зміна якісних характеристик її суб'єкта [7]. При цьому джерелом розвитку виступають суперечності між суб'єктом і об'єктом, які розв'язуються завдяки цілеспрямованій і спеціально організованій активності суб'єкта, в якій він виявляє своє ставлення до об'єкта і розуміння його властивостей.

У процесі підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності це відношення ускладнюється і набуває особливої форми: реальний об'єкт, - педагогічний процес з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку, на який мають бути спрямовані організаційні дії і педагогічні впливи вихователя, заміщується ідеальними уявленнями про нього. Студенти фактично усвідомлюють і опановують не безпосередні властивості об'єкта і предмета своєї майбутньої професійно-педагогічної діяльності, а знаннями про них. Тобто відношення між суб'єктом і об'єктом професійно-педагогічної діяльності у процесі підготовки майбутніх вихователів у вищій набуває форми ставлення студентів до навчальної інформації, у якій відображено сутність, структуру, властивості їхньої майбутньої професійної діяльності з дітьми дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу.

Зазвичай зміст професійної підготовки майбутніх педагогів визначають і оптимізують через повноту і адекватність відображення усіх аспектів, напрямів, компетенцій, що необхідні у практичній діяльності. У цьому контексті зміст професійно-педагогічної підготовки студентів у вищому навчальному закладі постає як певна множина навчальних дисциплін, що віддзеркалюють усю множину складників професійної діяльності педагогів у вигляді, адекватному практиці. Наведені міркування дають підстави припустити, що перша педагогічна умова, що забезпечує формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань, перебуває у площині того, що вони усвідомлюють і опановують, оволодіваючи професійною педагогічною діяльністю, тобто у змісті їхнього навчання.

Особливості змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності уявлення про предмет і способи цієї діяльності в організації роботи з дітьми дошкільного

віку полягають у тому, що він не представлений єдиною навчальною дисципліною, а розпорошений у багатьох навчальних курсах. Зважаючи на це, першою педагогічною умовою формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань визначаємо: інтеграцію змісту навчальних дисциплін на основі базових педагогічних понять, що відображають властивості педагогічного процесу як предмета професійної діяльності вихователя.

При визначенні наступної педагогічної умови формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів було враховано, що не всі знання, що відбиваються у свідомості особистості, приймаються, переживаються і стають органічним складником її діяльності [7]. Дослідженнями доведено, що людина може бути інформаційним носієм певних уявлень, моральних, етичних норм, професійних знань тощо, натомість при цьому не використовувати їх у власній діяльності, не приймати і не переживати їх як значущу для себе цінність.

Становлення майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в процесі професійної підготовки у вищій є багатоаспектним, різноплановим, але завжди індивідуальним процесом розвитку його як особистості в межах професійної діяльності. За цих умов особливого значення набуває самостійний пошук майбутніми педагогами шляху професійного становлення, вибір особистісної позиції, методів, стратегії і стилю професійної діяльності, визначення предмета і мети практичної дії, що виявляє його неповторну індивідуальність як фахівця і суб'єкта.

Сьогодні підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності здійснюється на базі теоретичних уявлень, створених іншими суб'єктами (авторами підручників, викладачами та ін.). Ця характерна риса сучасного навчального процесу призводить до значного розриву між образом реального педагогічного процесу і його ідеальними конструктами. Подолати цей розрив можна в разі самостійної пізнавальної діяльності майбутніх вихователів, спрямованої на виділення, усвідомлення і осмислення змісту їхньої професійної діяльності, що пропонується їм в інформації з навчальних дисциплін. Тобто власний досвід опрацювання навчальної інформації повинен стати для майбутнього вихователя простором, у якому для нього є можливість переконатись у повноті і дієвості уявлень щодо сутності розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку засобами педагогічної діяльності, що здійснюється в умовах дошкільного навчального закладу [2, 4]. Саме самостійне опрацювання навчальної інформації і представлених у її змісті уявлень є запорукою усвідомлення і створення студентами, як суб'єктами навчальної діяльності, власного продукту пізнавальної діяльності – особистого знання, що відтворює їх внутрішню ментальну модель педагогічної дійсності. Створення особистого знання є результатом переростанням зовнішнього і об'єктивного змісту підготовки

майбутніх вихователів до професійної діяльності у внутрішній і суб'єктивний зміст їхніх професійно-педагогічних знань.

На підставі наведених міркувань другу педагогічну умову формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів визначаємо у такий спосіб: використання в процесі усвідомлення студентами базових педагогічних понять дослідницьких завдань, що вимагають розгляду педагогічних ситуацій відповідно до варіативності цілей професійної діяльності вихователя і її ресурсів.

Наступна педагогічна умова визначалась з урахуванням того, що природна здатність людини подумки створювати уявні моделі бажаного майбутнього виявляється у такому особливому виді її пізнавальної діяльності, як моделювання. Педагогічне моделювання фактично виступає перебігом від аналізу реального стану певної педагогічної ситуації до її ідеального стану в майбутньому. Воно базується на розумінні вихователем сутності педагогічного процесу і його закономірностей, різнобічних знаннях про складові педагогічного процесу, принципи, форми і методи його організації, чинники, що впливають на кінцеві результати.

Моделювання розуміємо як цілеспрямований процес, у результаті якого студенти навчаються створенню ідеального образу професійно-педагогічної діяльності, усвідомлюючи власну систему уявлень щодо цієї діяльності і способів її здійснення.

У процесі навчання в ролі суб'єкта, який пізнає і опановує професійно-педагогічну діяльність, виступає студент. Натомість його роль, як суб'єкта

чи об'єкта навчальної діяльності, значною мірою визначається викладачем, який своїми діями і вимогами встановлює межі для прояву свободи студентів, їх дій у виборі відповідного змісту засвоєної навчальної інформації (знання) і способів її опанування.

Численними дослідженнями науковців і практикою навчання доведено, що декларування суб'єкт-суб'єктних відносин як основи педагогічного процесу нічого не змінює у його сутності. Для цього потрібно створення реальних обставин, що забезпечують саморозвиток й самовизначення студентів відносно змісту підготовки до професійно-педагогічної діяльності. Створення таких обставин забезпечує викладач: саме від нього залежить надання студентам права у здійсненні вибору і наявність відповідальності за його результати. Наведені міркування дають підстави сформулювати третю педагогічну умову формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів - надання студентам у процесі моделювання розвитку педагогічних ситуацій права вільного вибору у визначенні цілей професійної діяльності з навчання і виховання дітей дошкільного віку і способів їх досягнення.

Сформульовані і обґрунтовані за результатами теоретичного аналізу наукових джерел педагогічні умови формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів не мають прямого аналогу відтворення в навчальному процесі вищого педагогічного навчального закладу. Відтак, їх упровадження, перевірка і доведення ефективності вимагають проведення спеціального експериментального дослідження, що визначають завдання подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянов А. Н. Системное познание мира: Методологические проблемы / А. Н. Аверьянов. – М.: Политиздат, 1985. – 263 с.
2. Антонова О. С. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: [монографія] / О. С. Антонова. – Житомир: Житомирський держ. пед. у-т, 2003. – 208 с.
3. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М., 1973. – С. 33-34.
4. Борытко Н. М. Исследовательский подход в преподавании педагогических дисциплин / Н. М. Борытко. // Обучение студентов педагогике. Аспект технологий. – Волгоград: Перемена, 1996. – С. 21-29.
5. Игнатъева Е. Ю. Менеджмент знаний в управлении качеством образовательного процесса в высшей школе: [монография] / Е. Ю. Игнатъева: НовГУ имени Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2008. – 280 с.
6. Ксенчук Е. В. Системное мышление. Границы ментальных моделей и системное видение мира / Е. В. Ксенчук. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2011. – 368 с.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

*Наталія Вячеславовна Кононенко,
старший лаборант кафедри дошкільної педагогіки,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К.Д.Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ОБОСНОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ У БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ СИСТЕМНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В конце XX – начале XXI столетия перед образованием остро встал проблема приведения целей, содержания и способов обучения в соответствии с запросами и необходимостью современной

теоретическої і практичної діяльності людини. Ця проблема в контексті вищого професійного освіти актуалізувала питання якості підготовки фахівців.

Дослідженнями доведено, що однією з найбільш важливих рис сучасного світу, яку необхідно враховувати в процесі підготовки майбутніх фахівців в професійній діяльності, є усвідомлення цілісності і системного характеру всіх процесів, які відбуваються в природі, суспільстві і життєдіяльності самої людини. Восприяття світу крізь призму системного підходу і системних знань стає запорукою ефективності, удосконалення і покращення якості результатів людської діяльності во всіх сферах духовного і матеріального виробництва.

Мета статті – розкрити логіку обґрунтування і змісту педагогічних умов формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань.

При проведенні дослідження виходили з того, що серед багатьох різних визначень, поняття «умови» в основному трактується як обставина, наявність якої обумовлює досягнення бажаного результату.

З урахуванням відображення змісту професійної діяльності вихователя багатьма навчальними предметами, першим педагогічним умовою формування у студентів системності професійно-педагогічних знань виділяється інтеграція змісту навчальних дисциплін на основі базових педагогічних понять, які відображають властивості педагогічного процесу як предмету професійної діяльності вихователя.

Друге педагогічне умовою формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів визначаємо як використання в процесі засвоєння студентами базових педагогічних понять дослідницьких завдань, які вимагають розгляду педагогічних ситуацій в відповідності з варіативністю цілей професійної діяльності вихователя і її ресурсів.

Третє педагогічне умовою формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів – надання студентам в процесі моделювання розвитку педагогічних ситуацій права вільного вибору в визначенні цілей професійної діяльності в навчанні і вихованні дітей дошкільного віку і способів їх досягнення.

Сформульовані в результаті теоретичного аналізу наукових джерел, педагогічні умови формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів не мають прямого аналога в навчальному процесі вищого педагогічного навчального закладу. Отже, їх впровадження, перевірка і оцінка ефективності вимагають проведення спеціального експериментального дослідження, яке визначає завдання подальшого дослідження.

Ключові слова: педагогічні умови, системність знань, професійно-педагогічні знання, підготовка майбутніх вихователів.

Nataliia Vyachyslavivna Kononenko,

Senior Laboratory Assistant at the Faculty of Preschool Education,

State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,

26, Staroportofrankivska Str., Odessa, Ukraine

SUBSTANTIATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF CONSISTENCY IN THE FUTURE PRESCHOOL EDUCATORS' PROFESSIONAL PEDAGOGICAL KNOWLEDGE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

A great problem of adapting the aims, contents and means of education according to the requirements and needs of the human's modern theoretical and practical activity has arisen in the sphere of education at the end of the XX – beginning of the XXI centuries.

It has been proved by researchers that awareness of the wholeness and systemic nature of all processes taking place in nature, society and person's life is considered to be one of the most significant features of the modern world which is to be taken into account while training future specialists in their professional activity. Perception of the world through the prism of the systemic approach and knowledge becomes the key to efficiency, quality improvement of the results of the human's activity in all spheres of spiritual and material production.

The aim of the article is to reveal the logic of substantiation and contents of the pedagogical conditions for the formation of consistency in the future preschool educators' professional pedagogical knowledge in the process of their professional training

While conducting the research, we took into consideration different definitions of the notion «condition» which is commonly interpreted as a circumstance facilitating the achievement of a desirable outcome.

Taking into account the reflection of the contents of preschool educator's professional activity in many academic disciplines, integration of the contents of academic disciplines on the basis of the core pedagogical concepts which reflect the peculiarities of the pedagogical process as the subject of preschool educator's professional activity was chosen as the first pedagogical condition for the formation of consistency in the future preschool educators' professional pedagogical knowledge

The use of the basic pedagogical notions and research tasks which presuppose consideration of pedagogical situations according to variability of the goals of preschool educator's professional activity and its resources is chosen as the second pedagogical condition for the formation of consistency in the future preschool educators' professional pedagogical knowledge.

Providing students with the right of free choice and setting of goals within their professional activity while educating preschool children as well as their achievement in the process of modelling the development of a pedagogical situation is the third pedagogical condition for the formation of consistency in the future preschool educators' professional pedagogical knowledge.

We can assume that the formulated pedagogical condition for the formation of consistency in the future preschool educators' professional pedagogical knowledge based on the results of theoretical analysis of scientific resources have no direct analogue in the educational process of a higher pedagogical educational institution. Thus, their implementation, verification and efficiency assessment need a specific experimental investigation which will designate the tasks of further research.

Key words: pedagogical conditions, consistency in knowledge, professional pedagogical knowledge, training of future preschool educators.

Подано до редакції: 1.11.2016 р.

Рекомендовано до друку: 16.11.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Бозуш